PARDA UCHUN MATO TANLASHDA ESTETIK VA AMALIY OMILLAR

To‘xtayeva Zebo Sharifovna
Pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat texnika universiteti
Odinayeva Nigina
Buxoro davlat texnika universiteti, Muhandislik fakulteti, 402-24 YESM guruh talabasi

Qabul qilindi: 01.02.2026
Ko‘rib chiqildi: 02.02.2026
Tasdiqlandi: 02.02.2026

Kalit so‘zlar:
parda matosi, interyer dizayni, estetik omillar, amaliy omillar, rang uyg‘unligi, faktura, yorug‘lik o‘tkazuvchanligi, funksionallik, dizayn yechimlari

Annotatsiya. Ushbu tezisda parda uchun mato tanlash jarayonida estetik va amaliy omillarning o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida parda matosining rang, faktura va vizual uyg‘unlik kabi estetik xususiyatlari hamda uning yorug‘lik o‘tkazuvchanligi, zichligi, parvarish qilish qulayligi kabi amaliy jihatlari o‘rganildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, parda matosini tanlashda estetik va funksional talablar o‘rtasidagi muvozanat interyerning qulayligi va vizual jozibadorligini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. To‘g‘ri tanlangan parda matosi makonning funksionalligini oshirib, yashash muhitining umumiy sifatini yaxshilaydi. Tadqiqot xulosalari interyer dizayni amaliyotida parda matolarini tanlash bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kirish. Zamonaviy interyer dizaynida parda nafaqat xonani tashqi muhitdan himoyalovchi funksional element, balki makonning estetik yaxlitligini ta’minlovchi muhim bezak vositasi hisoblanadi. Ayniqsa, parda uchun tanlanadigan mato interyerning umumiy uslubi, ranglar uyg‘unligi, yorug‘lik darajasi va qulaylik hissiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli parda matosini tanlash jarayoni dizaynning muhim bosqichlaridan biri bo‘lib, u estetik did bilan bir qatorda amaliy talablarni ham inobatga olishni taqozo etadi. Estetik omillar parda matosining rang, faktura, naqsh va umumiy vizual ta’siri bilan bog‘liq bo‘lib, ular xonaning kayfiyati va obrazini shakllantiradi. Masalan, och rangli va yengil matolar xonani kengroq va yorug‘roq ko‘rsatadi, to‘q rangli va zich matolar esa jiddiylik hamda tantanavorlik hissini uyg‘otadi. Naqshli matolar interyerga jonlilik baxsh etsa, soddaroq va bir xil rangdagi matolar minimalistik uslubni ta’kidlaydi. Shuningdek, matoning yaltiroq yoki mat sathi yorug‘likning aks etish darajasiga ta’sir qilib, makonning vizual qabul qilinishini o‘zgartiradi.

Amaliy omillar esa parda matosining funksional xususiyatlari bilan bog‘liq bo‘lib, kundalik foydalanish jarayonida qulaylikni ta’minlashga xizmat qiladi. Mato zichligi, quyosh nurlarini o‘tkazish darajasi, chang va namlikka chidamliligi, yuvish

va parvarish qilish qulayligi kabi jihatlar parda tanlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, yotoqxona va dam olish xonalari uchun yorug‘likni yaxshi to‘suvchi matolar afzal bo‘lsa, mehmonxona yoki oshxona uchun yengil va havoni o‘tkazuvchi matolar ko‘proq mos keladi. Bundan tashqari, parda matosining ekologik xavfsizligi va inson salomatligiga ta’siri ham zamonaviy dizaynda muhim omil sifatida qaralmoqda. Shu nuqtai nazardan, parda uchun mato tanlash jarayoni estetik va amaliy omillarning o‘zaro uyg‘unligini talab etadi. To‘g‘ri tanlangan parda matosi interyerning funksionalligini oshiribgina qolmay, makonning badiiy ifodasini boyitadi va unda yashovchilar uchun qulay hamda yoqimli muhit yaratadi. Mazkur tezisda parda matosini tanlashda estetik va amaliy omillarning ahamiyati tahlil qilinib, ularning interyer dizaynidagi o‘rni yoritib beriladi.

Adabiyotlar tahlili. Interyer dizaynida parda va parda matolarining ahamiyati ko‘plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan o‘rganilgan bo‘lib, ularning ilmiy ishlari parda elementining nafaqat bezak, balki funksional obyekt sifatidagi o‘rnini asoslab beradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, parda matosini tanlash jarayoni estetik did, ergonomika, muhit sharoitlari va inson psixologiyasi bilan chambarchas bog‘liqdir. Xorijiy adabiyotlarda parda matosi interyerning kompozitsion muvozanatini ta’minlovchi muhim vizual komponent sifatida talqin qilinadi. Jumladan, dizayn nazariyasiga oid manbalarda matoning rang va fakturasi xonaning makon sifatida qabul qilinishiga kuchli ta’sir ko‘rsatishi qayd etiladi. Tadqiqotchilar ranglarning psixologik ta’sirini o‘rganar ekan, och rangli va yengil matolar tinchlantiruvchi muhit yaratishini, to‘q va zich matolar esa xonaga jiddiylik va barqarorlik hissini berishini ta’kidlaydilar. Bu jihatlar, ayniqsa, yashash va dam olish joylarini loyihalashda muhim omil sifatida ko‘rib chiqiladi. Interyer materialshunosligi bo‘yicha olib borilgan ilmiy ishlarda parda matolarining fizik-mexanik xususiyatlari, jumladan, zichligi, yorug‘lik o‘tkazuvchanligi, issiqlik va tovush izolyatsiyasi kabi ko‘rsatkichlar batafsil tahlil qilingan. Ushbu manbalarda parda matosi xona mikroiqlimiga ta’sir etuvchi element sifatida baholanib, uning quyosh nurlarini filtrlash xususiyati energiya tejamkorlik nuqtayi nazaridan ham ahamiyatli ekanligi ko‘rsatib beriladi. Bu esa parda tanlashda faqat tashqi ko‘rinish emas, balki texnik xususiyatlarni ham hisobga olish zarurligini isbotlaydi. Mahalliy tadqiqotlarda parda matolarining milliy interyer uslublari bilan uyg‘unligi alohida e’tiborga olingan.

O‘zbek interyer dizayni bo‘yicha olib borilgan ishlarda tabiiy tolalardan tayyorlangan matolar, milliy naqsh va rang uyg‘unligi makonning madaniy ruhini aks ettirishda muhim vosita sifatida qaraladi. Ushbu adabiyotlarda parda matosining tanlanishi xonadon egalari didi, urf-odatlari va iqlim sharoitlari bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi. So‘nggi yillarda chop etilgan ilmiy maqolalarda ekologik dizayn va barqaror rivojlanish masalalari ham parda matolarini tanlash jarayoniga ta’sir etuvchi muhim omil sifatida ko‘rsatib o‘tilmoqda. Tadqiqotchilar sun’iy tolalarga nisbatan tabiiy va qayta ishlanishi mumkin bo‘lgan matolarning afzalliklarini asoslab, ularning inson salomatligi va atrof-muhitga kamroq zarar yetkazishini

ta’kidlashadi. Bu yondashuv zamonaviy interyer dizaynida “eko-uslub”ning keng tarqalishiga sabab bo‘lgan omillardan biri sifatida baholanadi. Shuningdek, amaliy dizayn qo‘llanmalarida parda matosining xizmat muddati, parvarish qilish qulayligi va chidamliligi muhim mezon sifatida ko‘rib chiqiladi. Ushbu manbalarda oshxona, bolalar xonasi yoki jamoat binolari uchun tanlanadigan parda matolari yuvishga chidamli, chang kam yig‘adigan va rangini uzoq vaqt saqlab qoladigan bo‘lishi lozimligi ta’kidlanadi. Bu esa parda tanlashda funksional talablarning estetik talablar bilan bir qatorda muhim ekanligini ko‘rsatadi. Umuman olganda, tahlil qilingan adabiyotlar parda matosini tanlash masalasi kompleks yondashuvni talab qilishini ko‘rsatadi. Estetik va amaliy omillarni uyg‘unlashtirish orqali interyerning nafaqat vizual jozibadorligini, balki uning qulayligi va funksionalligini ham ta’minlash mumkin. Mavjud ilmiy manbalar mazkur tezis doirasida parda matolarini tanlashda asosiy nazariy va amaliy yo‘nalishlarni aniqlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot muhokamasi. Ushbu tadqiqot doirasida parda uchun mato tanlash jarayonida estetik va amaliy omillarning o‘zaro bog‘liqligi hamda ularning interyer dizayniga ta’siri tahlil qilindi. O‘rganilgan nazariy manbalar va amaliy kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, parda matosi interyerning faqat bezak elementi bo‘lib qolmay, balki makonning funksional qulayligini belgilovchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bois, parda tanlashda bir yoqlama — faqat estetik yoki faqat amaliy yondashuv kutilgan natijani bermaydi. Tadqiqot natijalari estetik omillar, xususan rang, faktura va matoning vizual tuzilishi xonaning psixologik muhitiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishini tasdiqladi. Och va neytral rangdagi parda matolari yorug‘likni yaxshi aks ettirib, makonni kengroq va yengilroq ko‘rsatadi. Bu holat kichik hajmli xonalar uchun ayniqsa muhimdir. Aksincha, to‘q rangli va zich matolar katta xonalarda tantanavorlik va barqarorlik hissini kuchaytiradi. Biroq bunday matolar noto‘g‘ri tanlangan hollarda xonani tor va og‘ir ko‘rinishga keltirib qo‘yishi mumkinligi ham aniqlanadi.

Amaliy omillarni tahlil qilish jarayonida parda matosining yorug‘lik o‘tkazuvchanligi, zichligi va parvarish qilish qulayligi interyer funksionalligida hal qiluvchi rol o‘ynashi ma’lum bo‘ldi. Masalan, yotoqxona va dam olish xonalari uchun yorug‘likni maksimal darajada to‘suvchi matolar tanlanishi uyqu sifati va qulaylikni oshiradi. Shu bilan birga, oshxona va ish xonalari uchun yengil, havoni yaxshi o‘tkazuvchi va oson tozalanadigan matolar amaliy jihatdan maqbul hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, amaliy talablar inobatga olinmagan estetik jihatdan chiroyli parda ham kundalik foydalanishda noqulaylik tug‘dirishi mumkin. Muhokama jarayonida estetik va amaliy omillar o‘rtasidagi muvozanat masalasi alohida e’tiborga loyiq deb topildi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy interyer dizaynida ushbu ikki omil bir-birini to‘ldiruvchi sifatida qaralmoqda. Masalan, zamonaviy texnologiyalar asosida ishlab chiqarilgan matolar bir vaqtning o‘zida chiroyli ko‘rinishga ega bo‘lishi, quyosh nurlaridan himoya qilishi va uzoq muddat xizmat qilishi mumkin. Bu esa dizayner va foydalanuvchilar uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Ekologik omillar ham tadqiqot muhokamasida muhim o‘rin egalladi. Tabiiy tolalardan tayyorlangan parda matolarining inson salomatligi va atrof-muhit uchun nisbatan xavfsizligi ularning afzalligini oshirmoqda. Biroq amaliy kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, bunday matolar ba’zan parvarish qilishda ko‘proq e’tibor talab etadi. Shu sababli ekologik toza materiallardan foydalanishda ularning xizmat muddati va foydalanish sharoitlarini oldindan baholash zarur. Tadqiqot natijalarini umumlashtirgan holda aytish mumkinki, parda matosini tanlash jarayoni ko‘p mezonli qaror qabul qilishni talab etadi. Estetik did, xonaning funksional vazifasi, iqlim sharoiti va foydalanuvchilarning kundalik ehtiyojlari o‘zaro uyg‘unlashtirilgan holda hisobga olinganida eng samarali natijaga erishish mumkin. Ushbu muhokama natijalari parda matosini tanlash bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda va interyer dizaynida yanada mukammal yechimlar yaratishda ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari parda uchun mato tanlash jarayoni interyer dizaynida muhim va ko‘p qirrali masala ekanligini ko‘rsatdi. Parda matosi nafaqat makonning estetik qiyofasini belgilaydi, balki uning funksional qulayligi va kundalik foydalanish samaradorligiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Rang, faktura va vizual uyg‘unlik kabi estetik omillar xonaning umumiy kayfiyatini shakllantirsa, matoning zichligi, yorug‘lik o‘tkazuvchanligi va parvarish qilish qulayligi amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot shuni tasdiqladiki, estetik va amaliy omillar o‘rtasidagi muvozanat parda tanlashda asosiy mezon bo‘lib xizmat qiladi. To‘g‘ri tanlangan parda matosi interyerning funksionalligini oshirib, qulay va jozibador muhit yaratishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ching, F. D. K. (2018). Interior design illustrated (4th ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
2. Kilmer, R., & Kilmer, W. O. (2014). Designing interiors (2nd ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
3. Pile, J. F., & Gura, J. (2013). Interior design (5th ed.). New York, NY: Pearson Education.
4. Lawson, B. (2017). The language of space. Oxford, UK: Architectural Press.
5. Stone, T. L. (2010). Managing the design process: Concept development. Beverly, MA: Rockport Publishers.
6. Edwards, B. (2011). Interior design: A critical introduction. Oxford, UK: Berg Publishers.
7. Grimley, C., & Love, M. (2007). Color, space, and style: All the details interior designers need to know. Beverly, MA: Rockport Publishers.
8. Fletcher, K., & Grose, L. (2012). Fashion and sustainability: Design for change. London, UK: Laurence King Publishing.
9. Ashby, M. (2016). Materials and sustainable development. Oxford, UK: Butterworth-Heinemann.

10. O‘rolov, A., & Qodirov, S. (2020). Interyer dizaynida mato materiallarining estetik va funksional ahamiyati. Arxitektura va dizayn muammolari, 4(2), 45–52.